

Nr 26

Socialutskottets betänkande i anledning av motioner om vissa särskolefrågor m. m.

Motionsyrkandena

1) I motionen 1973:165 av herr Signell m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t anhålla om att en omorganisation av studie- och yrkesorienteringen för grundsärskolan företas enligt samma riktlinjer som kommer att gälla för grundskolan och gymnasieskolan.

2) I motionen 1973:302 av fru Hambræus m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att skolöverstyrelsen ges i uppdrag att undersöka kostnader och konsekvenser av en utökad särskild undervisning för barn med komplicerade handikapp med målsättning att ge dem i jämförelse med andra grupper likvärdiga utbildningsmöjligheter.

Motionen har remitterats till utbildningsutskottet och därefter överflyttats till socialutskottet.

3) I motionen 1973:665 av herr Signell m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att yrkessärskolans innehåll och målsättning blir föremål för utredning samt att yrkessärskolan betecknas som gymnasieskola.

Omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Den 1 juli 1968 trädde lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen) i kraft. Lagen, som antogs av 1967 års riksdag (prop. 1967:142, 2LU 1967:67), ersatte 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.

Lagen avser psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöver särskilda omsorger genom det allmänna och reglerar alla särskilda omsorger — undervisning, vård och bostad — som det allmänna skall bereda dessa personer.

Huvudmannskapet ligger — liksom enligt 1954 års lag — på landstingskommunerna eller om primärkommun inte tillhör landstingskommun på primärkommunen och innebär skyldighet att bereda psykiskt utvecklingsstörda undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt omsorgslagen, i den mån annan inte drar försorg därom. Staten svarar dock för undervisning (i specialskola) och andra omsorger för psykiskt utvecklingsstörda som på grund av syn- eller hörselskada inte kan följa undervisningen i särskola.

Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda meddelas i särskola. I samband därmed skall eleverna beredas den personliga och medicinska omvårdnad som behövs. Särskola omfattar förskola, skola för grundundervisning, träningsskola eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer.

För psykiskt utvecklingsstörda, som kan gå i särskola men har svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning fordras särskilda anordningar, meddelas specialundervisning i särskola eller undervisning i specialsärskola.

För psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i särskolas vanliga arbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning i hemmet eller på vårdinrättning.

Särskolplikten för psykiskt utvecklingsstörda omfattar åldrarna 7--21 år, i undantagsfall 23 år.

För vård av psykiskt utvecklingsstörda skall finnas vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem. För utvecklingsstörda som behöver vård i vårdhem med särskilda anordningar skall finnas specialvårdhem.

Psykiskt utvecklingsstörd, som behöver vård enligt omsorgslagen men inte bör erhålla den i inrättning som nyss sagts, skall tillhandahållas vård i hemmet.

Psykiskt utvecklingsstörda, som inte kan bo i eget hem men inte behöver bo i vårdhem eller specialsjukhus, skall beredas bostad i annat enskilt hem, inackorderingshem eller elevhem.

Ledningen av huvudmannens verksamhet enligt omsorgslagen skall utövas av en styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Ledningen av särskola kan överlätas på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen och ledningen av specialsjukhus kan överlätas på huvudmannens sjukvårdsstyrelse. Hos styrelse för omsorger av psykiskt utvecklingsstörda skall finnas tjänster som sarskolchef, vårdchef och överläkare. För tveksamma eller kontroversiella ärenden om inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus eller utskrivning därifrån m. m. skall finnas beslutsnämnder för psykiskt utvecklingsstörda.

Högsta tillsynen över omsorgsverksamheten utövas av skolöverstyrelsen (SÖ) och socialstyrelsen med den fördelning av uppgifterna som Kungl. Maj:t bestämmer. För varje inrättning för psykiskt utvecklingsstörda skall en av myndigheterna vara huvudtillsynsmyndighet. Under skolöverstyrelsen har länskolnämnden inseeende över den verksamhet som överstyrelsen har högsta tillsyn över.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av omsorgslagen har meddelats i stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omtryckt 1972:456). Skolöverstyrelsen och socialstyrelsen har meddelat ytterligare föreskrifter för tillämpningen av lagen.

Enligt stadgan angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (i det följande benämnd omsorgsstadgan) skall verksamheten i särskolan bedrivas i så nära överensstämmelse med vad som gäller inom det

allmänna skolväsendet som är möjligt och lämpligt.

Särskolans förskola är avsedd företrädesvis för barn under skollåldern.

Särskolans skola för grundundervisning (vanligen benämnd grundsärskolan) omfattar tio årskurser, som är fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium.

Särskolans träningsskola omfattar också tio årskurser, som också är fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium. Träningsskolan är avsedd för elever som inte kan följa undervisningen i grundsärskolan.

Undervisningen i särskolans yrkesskola avser främst att ge yrkesutbildning eller yrkesträning. Undervisningen avser även fortsatt teoretisk utbildning.

Enligt anvisningar meddelade av skolöverstyrelsen omfattar i grundsärskolan och träningsskolan lågstadiet årskurserna 1–3, mellanstadiet årskurserna 4–6 och högstadiet årskurserna 7–10.

Antalet barn under sju år samt barn och ungdom som fullgjorde sin skolplikt utgjorde per den 1 maj 1971 13 022. Dessas fördelning på skolform och boendeform anges i tablå intagen på s. 4.

Statsbidrag utgår till huvudmännen med 95 procent av lönekostnaderna för särskolchefer, rektorer, studierektorer och lärare vid särskolan. Bidragsbestämmelserna återfinns i kungörelsen (1968:350) angående statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Barn under 7 år samt barn och ungdom som fullgjorde sin skolplikt, fördelade efter skol- och boendeform per den 1 maj 1971

SKOLFORM	BOENDEFORM										
	Föräld- rahem	Egen bostad	Annat ensk. hem	Elevehem	Inack. hem	Vårdhem inkl. riks- anst. o. spec. vårdhem	Special- sjukhus	Special- särskola	Annan boende- form	Totalt	% av totala antalet
Förskola och daghem	n 765 % 60,0	—	46 3,6	164 12,9	—	290 22,8	9 0,7	—	—	1 274 100	9,7
Grundsärskola (för elever ca 7-17 år)	n 3 033 % 66,0	—	122 2,6	1 140 24,8	—	28 0,6	173 3,8	99 2,2	2 —	4 597 100	35,4
Träningskola (för elever ca 7-17 år)	n 1 106 % 40,9	—	58 2,1	562 20,8	—	825 30,6	152 5,6	—	2 —	2 705 100	20,8
Yrkesskola med yrkes- träning och/eller yrkesutbildning (för elever över 17 år)	n 574 % 35,0	3 0,1	51 3,1	684 41,8	79 4,8	148 9,0	24 1,5	65 4,0	11 0,7	1 639 100	12,6
Särskild undervisning	n 335 % 25,2	—	14 1,1	9 0,7	3 0,2	941 70,9	25 1,9	—	1 —	1 328 100	10,2
Hemnavård	n 434 % 91,6	4 0,8	36 7,6	—	—	—	—	—	—	474 100	3,6
Deltager ej i någon verksamhet	n 440 % 43,8	4 0,4	34 3,4	10 1,0	1 —	487 48,5	7 0,7	—	22 2,2	1 005 100	7,7
Summa	n 6 687 % 51,3	11 0,1	361 2,8	2 569 19,7	83 0,6	2 719 20,9	390 3,0	164 1,3	38 0,3	13 022 100	100
De ej verksamma i % av boendet	6,6	—	9,4	0,4	—	17,9	1,8	—	57,8	7,7	

Organisationen av studie- och yrkesorienteringen i grundsärskolan

Motionen

I motionen 1973:165 påpekas att den av riksdagen år 1971 beslutade nya organisationen för studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan kommer att medverka till en betydande förbättring för de enskilda elevernas studie- och yrkesorientering. Det anförs att då riksdagsbeslutet inte omfattar grundsärskolan kommer denna även i fortsättningen att förmedla yrkesorienteringen till sina elever via yrkesvalslärare.

Motionärerna framhåller att då eleverna i grundsärskolan många gånger har väl så stora problem i sitt studie- och yrkesval jämfört med andra barn även grundsärskolan bör få tillgång till en ny organisation för studie- och yrkesorientering efter samma organisationsformer som kommer att gälla för gymnasieskolan och grundskolan.

Gällande bestämmelser m. m.

Det allmänna skolväsendet

Studie- och yrkesorienteringen (syö) i skolan sköttes från början helt av arbetsmarknadsmyndigheterna. Under 1950-talet infördes ett system med yrkesvalslärare i försöksverksamheten med enhetsskola. Yrkesvalslärarna utförde vissa arbetsuppgifter i skolans och andra i arbetsmarknadsverkets tjänst. I grundskolan har yrkesvalslärarna fått funktionen som samordnare för syön, i vilken rektorer, studierektorer, lärare, skolpsykologer, skolläkare, skolsköterskor och kuratorer samt många utanför skolan medverkar. Yrkesvalslärarna är i allmänhet vidareutbildade folk-skollärare med ämneslärartjänster i samhällskunskap och yrkesvägledning samt förenar dessa tjänster med arvodesbefattningar hos länsarbetsnämnderna.

Inom gymnasiet har arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) erbjudit yrkesvägledning sedan början av 1940-talet. Genom beslut av 1964 års riksdag angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. infördes en förändrad organisation i gymnasium och fackskola innebärande att syö skulle ombesörjas av både arbetsmarknadsverkets och skolans personal. Skolkuratoren skulle ansvara för de praktiska samordningsfrågorna och biträda arbetsmarknadsverkets yrkesvägledare vid den yrkesvalsanknutna studieorienteringen och studievägledningen.

För yrkesskolan har inte funnits någon organisation för syö.

År 1971 fattade riksdagen (prop. 1971:34, UbU 1971:21) beslut om riktlinjer för en omorganisation av syön i grundskolan och gymnasieskolan, som genom beslut av 1968 års riksdag ersatt det tidigare gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan. Dessa riktlinjer innebär att en gemensam organisation för syö skall införas i grundskolan och gymnasieskolan. Den som närmast skall svara för syö bör normalt vara en särskilt utbildad kommunalt anställd funktionär som ägnar sig uteslutande åt syö inom

skolväsendet. Den gällande ordningen, där arbetsmarknadsverkets yrkesvägledare i samarbete med kuratorerna närmast svarade för syo inom gymnasium och fackskola och yrkesvalslärare närmast svarade för syo på grundskolan, skall gradvis avvecklas. Yrkesvalslärarna skall stimuleras att verka inom den nya organisationen. Den nya organisationen har enligt riksdagens beslut införts fr. o. m. den 1 juli 1973 i första och andra årskursen i gymnasieskolan och skall den 1 juli 1974 införas i övriga årskurser i gymnasieskolan och i grundskolan. Riksdagen beslutade att det nya syo-systemet för grundskolan och gymnasieskolan efter en försöksperiod om fem år skall utvärderas och ånyo underställas riksdagen.

Särskolan

Mål och innehåll för yrkesorienteringen

Enligt 39 § omsorgsstadgan fastställs läroplan för särskolan av skolöverstyrelsen. Där är bl. a. föreskrivet att i läroplan skall utvecklas skolans mål och anges riktlinjer för dess arbete och allmänna anvisningar för dess verksamhet samt att läroplan skall i övrigt innefatta timplaner och kursplaner samt anvisningar och kommentarer för undervisningen i ämnen, ämnesgrupper och kurser.

I timplaner som SÖ fastställt för grundsärskola och träningsskola anges att praktisk yrkesorientering i regel skall omfatta halva undervisningstiden i årskurs 9 och 10 samt i träningsskola när så är lämpligt.

I allmänna delen av en ny läroplan för särskolan (Lsä 73), vilken SÖ utgett den 1 juni 1973 och vilken träder i kraft den 1 juli 1974, anges under rubriken Timplaner bl. a. följande beträffande praktisk yrkesorientering (pryo) i grundsärskolan.

Praktisk yrkesorientering skall i regel omfatta halva undervisningstiden i åk (åk=årskurs) 9 och 10 samt minst tre yrkesorienterande studiebesök i åk 8. Rektor får i enstaka fall medge annan omfattning av den praktiska yrkesorienteringen, under förutsättning att detta ej medför ändring av skolorganisationen.

Finns pedagogiska eller andra särskilda skäl för viss inskränkning, kan antalet perioder av rektor nedsättas, dock ej i större omfattning än att varje elev får praktisk yrkesorientering minst sex veckor under vardera årskurserna 9 och 10.

Om särskilda skäl föreligger, får skolchefen medge att enstaka elev får ersätta skolgång i åk 10 med annan lämplig utbildning eller med utbildning hos hantverkare eller företagare, om eleven hos denne erhåller planmässig undervisning i yrkesarbete och yrkesteori samt vid sidan härav får allmänbildande undervisning i åk 10.

Under rubriken Kursplaner anges i Lsä 73 att den praktiska yrkesorienteringen i grundsärskolan har till uppgift att som ett led i skolans samhällsorientering och övrig undervisning medverka till att eleven får en konkret uppfattning om arbetsliv och arbetsmiljö samt en fördjupad

orientering om arbetsuppgifter på arbetsplatsen. Vidare anges att den praktiska yrkesorienteringen skall tillsammans med övrig yrkesorientering bidra till elevens yrkesvalsmognad.

Som huvudmoment anges praktik på någon eller några arbetsplatser, där eleven genom att delta i lämpliga arbetsmoment kan få orientering om arbetsuppgifter, yrkeskrav och andra förhållanden på arbetsplatsen.

I Lsä 73 anges under rubriken Timplaner beträffande träningsskolan att praktisk yrkes- eller verksamhetsorientering på högstadiet anordnas när så är lämpligt efter hörande av elevvårdskonferensen. Några anvisningar beträffande praktisk yrkesorientering i träningsskolan finnes inte under rubriken Kursplaner i Lsä 73.

Personal för yrkesorienteringen

Enligt 79 § omsorgsstadgan gäller för tjänst som lärare i särskolan bl. a. att i tjänsten inräknas det kontaktarbete som erfordras för yrkesorientering enligt de närmare bestämmelser som SÖ meddelar.

SÖ har år 1969 meddelat bestämmelser och anvisningar om inräkande av för yrkesorientering behövt kontaktarbete i undervisningsskyldigheten för lärare i kunskapsämnen m. m. vid särskolan (intagna i Aktuellt från SÖ 1969/70:4) av bl. a. följande innebörd.

Inom särskolan i varje landstingsområde eller landstingsfri stad avses minst en av lärarna i kunskapsämnen med särskild utbildning i yrkesvägledning (yrkesvalslärare) ombesörja för yrkesorientering behövt kontaktarbete.

I fall där avståndet är stort mellan den särskolenhet där yrkesvalsläraren är stationerad och annan särskolenhet bör viss del av kontaktarbetet uppdras åt den lärare i kunskapsämnen på högstadiet vid sistnämnda särskolenhet, vilkens elever skall delta i praktisk yrkesorientering. Sådan lärare kallas kontaktlärare.

Länsskolnämnden fastställer för varje läsår efter förslag av skolans styrelse det antal veckotimmar varmed undervisningsskyldigheten för yrkesvalsläraren får minskas för utförande av kontaktarbete.

Yrkesvalslärare är skyldig att, om så påfordras, motta anställning i arbetsmarknadsverkets tjänst enligt närmare bestämmelser som AMS meddelar.

Till yrkesvalslärare utses i första hand den som genomgått av SÖ anordnad terminskurs i yrkesvägledning för särskolans lärare eller som av SÖ efter samråd med AMS förklarats äga likvärdig kompetens.

Vid tillsättning av tjänst som lärare i kunskapsämnen med uppgift att även tjänstgöra som yrkesvalslärare skall länsarbetsnämnden beredas tillfälle yttra sig. Länsarbetsnämnden skall underrättas om vilken sökande som erhållit tjänsten.

I fråga om arbetsuppgifter för yrkesvalslärare skall vissa av SÖ utfärdade anvisningar rörande yrkesvägledningen vid försöksskolans högstadium i tillämpliga delar tjäna som vägledning. Yrkesvalsläraren skall åt varje enskild elev och åt kontakterna med föräldrar samt arbetsgivare och personal på arbetsplatsen ägna den särskilda uppmärksamhet som betingas av särskolelevernas speciella behov.

På yrkesvalsläraren ankommer — även i de fall särskild kontaktlärare finns — att i samarbete med kontaktlärare och arbetsförmedling anskaffa

platser för samtliga elever som skall ha praktisk yrkesorientering. Han har även ansvaret för uppföljning och efterarbete rörande samtliga dessa elever.

Kontinuerligt samarbete bör ske mellan yrkesvalsläraren och de tjänstemän hos omsorgsstyrelsen som svarar för omsorgerna i övrigt.

På kontaktlärare ankommer bl. a. personligt besök tillsammans med eleven på arbetsplatsen, personligt besök på pryoplatsen under pryoperiodens gång, intervju med elev och handledare efter pryoperiodens slut enligt av rektor fastställt formulär och fortlöpande kontakt med hem och föräldrar i frågor som sammanhänger med uppdraget som kontaktlärare.

Uppdrag som kontaktlärare kan även ges åt yrkesvalslärare vid reguljär grundskola om det anses lämpligt och denne besitter de kunskaper om särskolans elever som är nödvändiga i detta fall.

Hittills har ca 60 lärare utbildats vid kurser om en termin i yrkesvägledning för särskolans lärare. Av dessa lärare är ca 35 yrkesverkssamma.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska facklärarförbundet och Sveriges lärarförbund. Statens handikappråd har vid sitt yttrande fogat ett yttrande av Riksförbundet för utvecklingsstörda barn (FUB).

Ställningstaganden till motionsyrkandet

Skolöverstyrelsen anför att SÖ, med hänsyn till att den nya organisationen med syo-funktionärer, enligt riksdagens beslut kommer att införas som försöksverksamhet, finner att erfarenheterna av denna bör avvaktas innan ett ställningstagande kan göras om även särskolan skall erhålla en likartad organisation.

Socialstyrelsen anför att innan man applicerar nya och hittills inte prövade organisationsformer på grundsärskolan synes man böra samla och utvärdera de erfarenheter, som inhämtas efter grundskolans omställning av studie- och yrkesorientering enligt fattade beslut.

Statens handikappråd anser att ett införande av det nya syo-systemet skulle för närvarande vara mindre välbetänt för särskolan. Handikapprådet påpekar att ett införande av det nya syo-systemet i särskolan skulle kunna innebära att möjligheterna till den synnerligen viktiga integrationen med skolans övriga verksamhet försämrades samt framhåller att den nära anknytning till arbetslivet, som den nya organisationen med syo-funktionärer ger, säkerställs för särskolans del genom den obligatoriska yrkesskolan.

Statens handikappråd anför att, med hänsyn till detta och med hänsyn till att systemet med syo-funktionärer för den övriga grundskolan och gymnasieskolan kommer att införas som en försöksverksamhet, motionärernas förslag inte bör medföra någon riksdagens åtgärd. Det framhålls att man under alla förhållanden bör avvakta vilka erfarenheter verksamheten ger i den övriga skolan, innan man överför den till särskolan.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anför i yttrandet till statens handikappråd att FUB motsätter sig bestämt, att yrkesvalsläroorganisationen för särskolan ersätts av en syo-organisation — i all synnerhet innan denna organisation blivit föremål för en omsorgsfull utvärdering.

FUB anför att FUB avstyrker motionen men hemställer samtidigt om att syo-organisationen får de resurser som behövs för att kunna ge service åt sådana intellektuellt arbetshindrade som kommer från den vanliga skolan och att likaså arbetsvården får de resurser som erfordras för att ge god service åt sådana utvecklingsstörda och intellektuellt arbetshindrade som inte längre har några kontakter med skolan.

Landstingsförbundet anför att en utredning om vilka konsekvenser den i motionen föreslagna omorganisationen medför för särskolverksamheten, som är splittrad på små enheter, bör företas innan beslut fattas i frågan.

Landstingsförbundet påpekar att SÖ med anledning av statsmakternas beslut år 1971 om syo i grundskola och gymnasieskola tillsatt en arbetsgrupp med representanter från bl. a. SÖ, Landstingsförbundet och Kommunförbundet och att arbetsgruppen har bl. a. enligt uppdraget behandlat extra resurser för elever med handikapp.

Landstingsförbundet föreslår att denna arbetsgrupp erhåller uppdrag att utreda lämpligheten och konsekvenserna av en eventuell omorganisation av studie- och yrkesorienteringen vid särskolan.

Svenska kommunförbundet anför att Kommunförbundet kan knappast finna att en förändring av särskolans syo-organisation skulle innebära några avsevärda förbättringar för särskolans elever.

Svenska facklärarförbundet och *Sveriges lärarförbund* har intagit ståndpunkter som överensstämmer med SÖ:s ställningstagande.

Synpunkter på studie- och yrkesorienteringen i särskolan

Skolöverstyrelsen framhåller att SÖ i framställning till Kungl. Maj:t angående kurser i yrkesvägledning för särskolans lärare poängterat vikten av att lärare, verksamma inom särskolan, anförtros uppgiften att handleda och organisera särskolelevens yrkesorientering och yrkespraktik i näringslivet.

Skolöverstyrelsen anför härefter bl. a. följande.

Denna verksamhet måste för att bli meningsfull förberedas genom att integreras i den övriga undervisningen på högstadiet framför allt i samhällskunskap och ADL-träning (ADL = anpassning till dagligt liv). Yrkesvalslärare bör därför om möjligt handha undervisningen i samhällskunskap i åk 8, 9 och 10 i grundsärskolan, varvid samordning kan ske mellan detta ämne och såväl teoretisk som praktisk yrkesorientering.

Den obligatoriska studie- och yrkesorienteringen kompletteras dessutom av enskild vägledning för eleven och hans föräldrar. Denna vägledning är frivillig för eleven och föräldrarna och skall dels ge information i speciella valsituationer men skall även ingå i skolans totala program för eleven.

Det framgår av såväl författningar som anvisningar i läroplaner att studie- och yrkesorienteringen i särskolan är starkt integrerad i skolans

hela verksamhet och att en samordning mellan alla befattningshavare inom omsorgsverksamheten är nödvändig för studie- och yrkesorienteringens genomförande.

Oavsett den omorganisation som föreligger inom grundskola och gymnasieskola från yrkesvalslärartjänster till syofunktionärer kommer det därför att vara mycket angeläget att för särskolans del funktionärer för studie- och yrkesorientering har speciallärarutbildning som grund med hänsyn till de svårt handikappade elevernas situation.

Därtill kommer att den nära kontakt med undervisningen och den enskilde eleven som yrkesvals- och kontaktläroorganisationen har i särskolan tills vidare bör bibehållas genom att syofunktionärer med undervisningsskyldighet tar ansvaret för särskolans elever.

Den nära anknytning till arbetslivet som syoprogrammet i grundskola och gymnasieskola medför, tillgodoses för särskolans elever under den obligatoriska yrkesskoltiden. Under denna tid samarbetar yrkesvalsläraren, lärarna i yrkesskolan och företrädare för arbetsmarknaden där eleven fullgör sina praktikperioder.

Socialstyrelsen påpekar att grundsärskolans nuvarande utformning har kommit till med hänsyn till de utvecklingsstörda barnens och ungdomarnas speciella behov.

Statens handikappråd anför bl. a. följande.

Utvecklingsstörda elever har mer än övriga elever behov av en individuellt anpassad studie- och yrkesorientering. De som ansvarar för denna verksamhet i särskolan måste, enligt vad erfarenheten har visat, ha en mycket god kunskap om den enskilde eleven, om hans personliga förutsättningar och utveckling. De måste därför ha ett nära och omfattande samarbete med övriga lärare och befattningshavare inom skolan och omsorgsverksamheten liksom med föräldrahemmet. Elevens yrkespraktik måste förberedas noggrant, inte bara i skolan utan även genom kontakter med den aktuella arbetsplatsen. Yrkesorientering och praktikförberedelser kan i särskolan inte särskiljas från skolans övriga verksamhet utan bör vara en integrerad del i t. ex. ADL-träning och samhällskunskap.

Dessa villkor för en god studie- och yrkesorientering i denna skolform uppfylls — generellt — på ett, enligt vår uppfattning, tillfredsställande sätt av särskolans nuvarande verksamhet på detta område och avspeglas också i den i dagarna av skolöverstyrelsen fastställda nya läroplanen. De lärare som har hand om studie- och yrkesorienteringen har speciallärarutbildning och, genom att de är aktiva som lärare i särskolan, kännedom om dess inre arbete och om de särskilda förutsättningar som gäller i den utvecklingsstörde elevens yrkesvalssituation. Yrkesvals- och kontaktlärarna får också, genom att de är speciellt inriktade på särskolans verksamhet, goda kunskaper om vilka praktikmöjligheter som erbjuds inom respektive område och en väl etablerad kontakt med arbetslivet inom området. Detta har också visat sig vara av väsentlig vikt då eleverna söker sig ut i arbete efter avslutad skolgång och vid den uppföljning som då sker.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn påpekar i yttrandet till statens handikappråd att det ännu inte kan föreligga någon samlad erfarenhet och utvärdering av den nya syo-organisationen. FUB anför att trots att det heller inte för särskolans yrkesvalsläroorganisation föreligger tillräckligt med samlat utvärderingsmaterial vet FUB att den åtminstone

på flera håll gjort goda insatser, i vissa fall mycket goda insatser. FUB återger härvid vissa uppgifter från en undersökning om vad som hänt med 171 ungdomar med en medelålder av 23 år, vilka lämnat särskolan från vårterminen 1965 t. o. m. vårterminen 1971.

FUB framhåller att för de utvecklingsstörda som söker sig ut på arbetsmarknaden från särskolan finns stort behov av en specialorganisation som verkligen känner inte bara utvecklingsstörda i allmänhet utan just de människor det är fråga om. FUB tillägger att innan motsatsen bevisats, måste FUB utgå från att yrkesvalslärare i allmänhet fyller det kravet bättre än syo-konsulenter.

FUB anför att när den nya syo-organisationen visat sig i stånd att utträtta något av väsentlig betydelse för intellektuellt arbetshindrade som kommer från den vanliga skolan och när dessutom arbetsvårdens resurser blir tillräckliga för sådana intellektuellt arbetshindrade som för länge sedan lämnat skolan – då kan möjligen frågan om en sådan ändring som motionärerna åsyftar komma i ett annat läge. Att inför dessa ovissa framtidsutsikter nu genomföra en sådan ändring skulle vara till skada för utvecklingsstörda, anför det vidare.

Landstingsförbundet anför bl. a. att det får anses önskvärt att den nya syo-organisationen gällande grundskolan och gymnasieskolan om möjligt i framtiden kan komma att införas i särskolan. Landstingsförbundet påpekar emellertid att de riktlinjer som för närvarande utarbetats för syo-verksamheten dock inte kan direkt anpassas att gälla även för särskolorna emedan dessa i allmänhet utgörs av små enheter, 30–40 elever spridda inom hela landstingsområdet.

Svenska kommunförbundet anför bl. a. följande.

Den nya syoorganisationen inom gymnasieskola och grundskola kan delvis ses som en naturlig följd av de förändringar av syoprogrammet som skett för dessa skolformer liksom förändringar i yrkes- och arbetslivet. Syon är också en viktig del av skolans elevvårdande insatser.

Uppgifterna för yrkesvalsläraren i särskolan skiljer sig betydligt från de uppgifter som åvilat yrkesvalslärarna i grundskolan. Då ett relativt litet utbud av möjliga yrken står särskoleeleven till buds, blir den information om yrken och utbildningar, som utgör merparten av arbetet inom grundskolan, för yrkesvalsläraren i särskolan en information till eleverna av mera samhällsorienterande natur. Informationen till föräldrarna måste i hög grad individualiseras och förutsätter noggrann kännedom om den enskilde eleven för att ej ytterligare lägga sten på börda.

Tyngdpunkten i arbetet för yrkesvalsläraren i särskolan ligger på pryoutplaceringar. Detta arbete sköts på grundskolesidan av arbetsförmedlingen med assistans av syofunktionär. I särskolan sker såväl ackvirering som utplacering helt av yrkesvalsläraren. Eleven i särskolan tillbringar under de två sista skolåren halva undervisningstiden, fördelat på sexveckorsperioder, på pry. Denna successiva inträning i arbetslivet utgör samtidigt valsituation för den psykiskt utvecklingsstörde och måste i många fall ses som en förberedelse för hans utträde i förvärvslivet. Därtill kommer att pryon kan verka underlättande för samhällets bedömning av åtgärder i de fall skyddat arbete blir det för eleven mest naturliga.

En noggrann kännedom om elevens förmåga och psykiska status ställ

i relation till arbetsuppgifternas och arbetsplatsens krav är nödvändig för den rätta placeringen av eleven. Då den nye syofunktionären har ansvaret för ca 750 elever skulle det knappast vara realiserbart för vederbörande att ägna varje särskoleelev tillräcklig tid.

Svenska facklärarförbundet framhåller att det i motionen anförda, att "eleverna i grundskolan många gånger har väl så stora problem i sitt studie- och yrkesval jämfört med andra barn" talar obetingat för att nuvarande yrkesvalslärarfunktion bör bibehållas. Förbundet anför att det ifrågasätter om den nya organisationen kommer att medverka till en betydande förbättring för de enskilda elevernas studie- och yrkesorientering.

Förbundet framhåller att det anser att en yrkesvalslärare som väl känner särskoleelevernas problem kan göra en betydligt större insats än en kommunalt anställd syo-tjänsteman utan kontakt med eleven i skolsituationen, samt anför följande.

Yrkesvalslärarna i särskolan har inte enbart grundsärskolans elever om hand utan även eleverna i träningskolan och yrkesskolan. Det går inte, enligt förbundets uppfattning, att tänka sig en syo-funktionär som enbart har hand om en del elever inom särskolan. Det framgår inte av motionen om en syo-tjänsteman i en eller flera kommuner skall täcka alla skolformer eller om det skall finnas en syo-tjänsteman för varje skolform. I båda fallen är risken stor att särskoleeleven blir åsidosatt.

Sveriges lärarförbund anför bl. a. följande.

Inget har framkommit som tyder på att den nuvarande organisationen med yrkesvalslärare, som förmedlar yrkesorientering till särskoleelever, icke skulle vara ändamålsenlig. Tvärtom har inte minst från skolledningen inom särskolan vitsordats, att systemet fungerar mycket tillfredsställande. Yrkesvalsläraren har fortlöpande kontakt med eleven i skolmiljön och har ofta återkommande möjligheter att diskutera elevens personliga förutsättningar med lärarkollegiet i skolan.

En yrkesvalslärare med god kännedom om särskoleelevernas problematik bör enligt lärarförbundets mening ha större möjligheter att hjälpa dessa elever än en syo-konsulent, som inte har samma kontakt med eleven i skolsituationen. Yrkesvalsläraren bör få fortsätta sitt väsentliga arbete i särskolan.

Övriga påpekanden

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anför i yttrandet till statens handikappråd bl. a. följande.

Givetvis utgår vi ifrån att särskolans yrkesvalslärare *samarbetar med arbetsförmedlingen och arbetsvården*, vilket också i regel torde ske. Det är också självklart att den personkännedom som yrkesvalsläraryrkesorganisationen förfogar över efter hand förlorar i betydelse för de utvecklingsstörda som lämnat särskolan för flera år sedan. Redan av detta skäl måste arbetsförmedlingen och arbetsvården bygga upp en bättre egen special-expertis för intellektuellt arbetshindrade. En sådan special-expertis är

också angelägen för sådana begåvningssvaga som lämnar den vanliga skolan där de eventuellt fått specialundervisning. De utgör en mångdubbelt större grupp än de utvecklingsstörda. En mindre del av dessa är för övrigt i verkligheten utvecklingsstörda, fast särskolan inte känner till dem. Det finns sålunda omfattande och viktiga arbetsuppgifter för en syo-organisation som är närmare knuten till arbetsförmedlingen och för annan specialexpertis avseende vuxna begåvningshandikappade inom arbetsvärden.

Riksförbundet FUB vill till sist fästa uppmärksamheten på bristen på platser i skyddat arbete för intellektuellt arbetshindrade och på dagcentra med sysselsättning. Vid utgången av 1972 fanns föga mer än 2 500 intellektuellt arbetshindrade i skyddade och halvskyddade arbeten av olika slag mot ca 20 000 i Nederländerna år 1970, och frågan om en utveckling på detta område har gått i baklås, inte bara på grund av finanskytan utan också därför att huvudmannaskapsfrågan kommit i stöpsleven. Här behövs alltså energiska åtgärder. — — — — —

Utökning av den särskilda undervisningen i hemmet för bl. a. vissa psykiskt utvecklingsstörda barn

Motionen

I motionen 1973:302 påpekas att trots vidgade möjligheter många barn på grund av olika former av handikapp ställs utanför den undervisning de har möjlighet att tillgodogöra sig och att situationen är speciellt svår för de barn som har flera handikapp, t. ex. förutom psykisk utvecklingsstörning epilepsi och rörelsehinder.

Motionärerna anför beträffande den särskilda undervisning enskilt under fem veckotimmar, som barn med komplicerade handikapp vilka vårdas i hemmet är berättigade till, att den i fråga om antalet timmar ofta inte räcker till för att ge barnen den undervisning de skulle kunna tillgodogöra sig och att dessutom antalet timmar är bundet till veckorna så att timantalet inte kan utökas en vecka om barnet varit sjukt veckan innan.

Motionärerna framhåller, att målsättningen att skapa drägliga livsvillkor för de handikappade innebär att ökade insatser måste göras för att bereda dem bättre utbildningsmöjligheter och att en otillräcklig undervisning minskar deras möjligheter att leva ett någorlunda normalt liv.

Gällande bestämmelser

Särskolan

Som angivits i ett föregående avsnitt i detta betänkande skall — inom ramen för särskolan — för psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i särskolans vanliga arbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning.

Enligt bestämmelser i omsorgsstadgan 44--47 §§ anordnas särskild undervisning på inrättning där eleven vistas eller i hans hem eller på annan lämplig plats. Särskild undervisning skall såvitt möjligt motsvara den skolundervisning, vari eleven inte kan delta. Undervisningen skall meddelas i grupp eller, om detta inte är möjligt eller lämpligt, enskilt.

Enligt anvisningar till omsorgsstadgan utfärdade av SÖ i juni 1968 (intagna i *Aktuellt från SÖ 1968/69:1*) bör undervisning som meddelas enskilt såvitt det är lämpligt omfatta fem veckotimmar. Gruppundervisning bör omfatta åtta veckotimmar för två elever och därutöver högst tre veckotimmar för varje ytterligare elev i gruppen. För de mera gravt utvecklingsstörda eleverna meddelas undervisning under den kortare tid som med hänsyn till elevernas tillstånd är lämpligt; dock skall alla elever få adekvat pedagogisk stimulans. Undervisningen för dessa elever bör fördelas på korta och helst dagligen återkommande pass.

Grundskolan, specialskolan och gymnasieskolan

Särskild undervisning för sådana elever i *grundskolan* som på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete anordnas på sjukvårdsanstalt, barnhem eller liknande anstalt eller i elevens hem eller på annan lämplig plats i enlighet med bestämmelser i skolstadgan (1971:235) 5 kap. 45--49 §§. Undervisningen skall efter omständigheterna meddelas elev enskilt eller i grupp. Undervisningen skall omfatta fem veckotimmar för elev som åtnjuter undervisning enskilt. Antalet veckotimmar ökas vid gruppundervisning såsom i särskolan. Högsta antalet veckotimmar för en grupp är 26. I fråga om undervisningens innehåll gäller att den särskilda undervisningen skall motsvara den skolundervisning, i vilken eleven inte kan delta, så långt detta är möjligt.

Ifrågavarande bestämmelser i skolstadgan om särskild undervisning skall enligt 36 § specialskolstadgan (1965:478) äga motsvarande tillämpning på *specialskolan*.

Bestämmelser om särskild undervisning i *gymnasieskolan* finns i skolstadgan 8 kap. 45--46 §§. De har samma innebörd som bestämmelserna beträffande grundskolan.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Vid 1972 års riksdag aktualiserades genom en motion fråga om undervisningen av sådana utvecklingsstörda barn och ungdomar på träningskolnivå som har grava syn- och/eller hörselskador samt genom en annan motion fråga om utredning rörande utbildningsmöjligheterna för dövblinda. Motionerna behandlades av utbildningsutskottet i betänkandet UbU 1972:47. Utskottet anförde bl. a. att utskottet ansåg det angeläget att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna uppfattningen att skolöverstyrelsen borde påbörja det i den sistnämnda motionen föreslagna utredningsarbetet rörande de dövblindas utbildning. Vidare anförde

utskottet att det borde uppdras åt skolöverstyrelsen att i samarbete med andra berörda myndigheter kartlägga och föreslå de åtgärder som fordras för att undervisningsbehovet för de i den förstnämnda motionen behandlade utvecklingsstörda barnen skulle bli tillgodosett. Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anfört, vilket blev riksdagens beslut.

I en motion till 1973 års riksdag begärdes sådan ändring i kungörelsen angående statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda att statsbidrag också skall utgå till kostnader för personlig elevassistans. Motionen behandlades av socialutskottet, som i sitt av riksdagen i denna del godkända betänkande SoU 1973:5 (s. 65–67) föreslog avslag på motionen. Socialutskottet anförde bl. a. följande.

Sedan skolöverstyrelsen i sin anslagsframställning för budgetåret 1971/72 föreslagit att statsbidrag skulle utgå för personell elevassistans, anförde föredragande departementschefen i 1971 års statsverksproposition (bil. 7 s. 200), att då sådan assistans åt elever inom särskolan får anses utgöra en del av det vårdansvar som åvilar huvudmännen, han inte kunde biträda förslaget. Utskottet fann inte anledning till annat ställningstagande till frågan (SoU 1971:5). Någon omständighet har därefter inte inträffat som ger anledning till en annan bedömning.

Utredningar

Med stöd av ett Kungl. Maj:ts bemyndigande år 1970 har tillsatts utredningen (U 1970:63) om skolans inre arbete (SIA) för att utreda frågan rörande åtgärder för elever med särskilda svårigheter i skolan och därmed sammanhängande frågor, bl. a. skolans arbetsmiljö. I direktiven för SIA påpekas bl. a. att i utredningsarbetet bör särskilt studeras de erfarenheter som gjorts inom den försöksverksamhet, som vissa kommuner bedrivit beträffande olika organisatoriska lösningar av specialundervisningen och vilka, som det anføres, tyder på att goda resultat härigenom kan uppnås för att på ett naturligt sätt infoga specialundervisningen i det vanliga skolarbetet. Det anføres att SIA bör pröva om man inte kan gå ytterligare ett steg i denna riktning genom att infoga bl. a. även den särskilda undervisningen i ett sådant system.

Socialutskottet har inhämtat att SIA gjort särskilda undersökningar om den särskilda undervisningen inom det allmänna skolväsendet och att utredningsarbetet på bl. a. detta område kommer att redovisas i ett betänkande som SIA avser framlägga under år 1974.

I anledning av riksdagens förenämnda beslut år 1972 över motionerna angående undervisningen av dövblinda m. fl. har Kungl. Maj:t genom beslut den 15 december 1972 uppdragit åt skolöverstyrelsen att, i samarbete med andra berörda myndigheter och med beaktande av vad utbildningsutskottet anfört i betänkandet UbU 1972:47, kartlägga och föreslå de åtgärder som fordras för att undervisningsbehovet för utvecklingsstörda barn och ungdomar i vissa fall blir tillgodosett.

Socialutskottet har inhämtat att SÖ beräknar kunna redovisa utredningsarbetet till Kungl. Maj:t hösten 1974.

Remissyttrande av skolöverstyrelsen

Yttrande över motionen 1973:302 har inhämtats från SÖ, som föreslår att det uppdras åt SÖ att beakta även frågan om förstärkningsåtgärder för undervisningen av gravt handikappade barn och ungdomar i skolpliktig ålder vid fullgörandet av det genom Kungl. Maj:ts beslut i december 1972 erhållna utredningsuppdraget. SÖ anför bl. a. följande.

För handikappade barn och ungdomar i skolpliktig ålder är målet att dessa i största möjliga utsträckning skall undervisas på skolor med förstärkta personella och materiella resurser. Detta har betydelse både för barnet, som härigenom får en mer allsidig stimulans än vid särskild undervisning i hemmet, och för föräldrarna som erhåller avlastning under en del av dagen. Troligen skulle en utökning av särskild undervisning i hemmen komma att innebära att endast den senare effekten skulle erhållas eller att i varje fall den första skulle bli av mycket begränsad betydelse. Särskild undervisning i hemmet bör därför endast komma i fråga för elever som skulle ta skada av en daglig förflyttning mellan bostaden och skolan. Det är inte sannolikt att de då är i stånd att ta emot koncentrerad pedagogisk stimulans mer än fem veckotimmar. Övriga handikappade elever bör således dagligen komma till en skola. Ett problem härvidlag är att nuvarande statsbidragsbestämmelser (SFS 1968:350) ej medger personell assistans åt psykiskt utvecklingsstörda barn med tilläggshandikapp. Det är snarare genom en ändring av dessa bestämmelser som en förbättrad situation kan erhållas för dessa och även andra flerhandikappade barn.

Av syn- och hörselskadade barn i skolpliktig ålder finns ingen som på grund av sitt primärhandikapp erhåller enbart särskild undervisning. Bland rörelsehindrade finns ett mycket ringa antal, men de är så svaga att de ej kan förväntas delta i skolarbete i större utsträckning än fem timmar per vecka.

Enligt skolöverstyrelsens statistik per 1972-05-01 erhöi i hela landet 1 557 psykiskt utvecklingsstörda barn särskild undervisning. Av dessa bodde 516 i föräldrahemmet eller i annat enskilt hem. Det är således detta antal frågan främst berör. Det torde med hänsyn till medicinska och transporttekniska faktorer vara möjligt att undervisa flertalet av dessa barn vid daginstitution och därigenom ge dem den ökade stimulans som eftersträvas.

Kungl. Maj:t uppdrog den 15 december 1972 åt SÖ att "kartlägga och föreslå de åtgärder som fordras för att undervisningsbehovet för utvecklingsstörda barn och ungdomar i vissa fall blir tillgodosett". Detta uppdrag tillkom i anledning av riksdagens beslut angående motioner vid 1972 års riksdag. Med hänvisning till detta uppdrag och vad ovan anförts kan SÖ inte nu ta ställning till arten av förstärkningsåtgärder för undervisningen av gravt handikappade barn och ungdomar i skolpliktig ålder utan föreslår att det uppdras åt ämbetsverket att beakta även denna fråga vid fullgörandet av förenämnda utredningsuppdrag.

Yrkessärskolans innehåll, målsättning och benämning

Motionen

I motionen 1973:665 påpekas att vid sammanförandet den 1 juli 1971 av fackskola, gymnasium och yrkesskola till en skolform, gymnasieskolan, samtliga yrkesskolor kom att ingå i gymnasieskolan med undantag av yrkessärskolan — som det anføres — bl. a. beroende på att denna skolform regleras i annan lag, omsorgslagen.

Motionärerna anför bl. a. att de anser att en viss oklarhet i dag är rådande beträffande innehåll och målsättning för yrkessärskolan och att de samtidigt ser det som mycket allvarligt om gruppen elever i yrkessärskolan inte får ta del av den utveckling som är rådande inom övrig yrkesutbildning. Motionärerna anför vidare att de är medvetna om att det alltid måste finnas vissa nivåskillnader mellan den övriga yrkesutbildningen och yrkessärskolan, beroende på elevernas handikapp men att man dock bör så långt möjligt utgå ifrån att nivåskillnaderna inte får vara större än vad som är absolut nödvändigt av hänsyn till eleverna.

Motionärerna anför avslutningsvis att även yrkessärskolan bör få beteckningen gymnasieskola och integreras med den övriga gymnasieskolan.

Gällande bestämmelser m. m.

Mål och innehåll för yrkessärskolan

I omsorgsstadgan finns bestämmelser om särskolans mål m. m.

Sålunda stadgas i 19 § att verksamheten i särskola har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.

Styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda bör enligt 23 § utse ett eller flera yrkesråd med uppgift att biträda styrelsen i frågor som rör yrkesinriktningen av utbildningen i yrkesskolan. Yrkesråd skall bestå av minst tre ledamöter. Företagare och anställda skall vara företrädare däri.

Verksamheten i särskolan skall bedrivas i så nära överensstämmelse med vad som gäller inom det allmänna skolväsendet som är möjligt och lämpligt (34 §).

Undervisningen i yrkessärskolan avser främst att ge yrkesutbildning eller yrkesträning. Undervisningen avser även fortsatt teoretisk utbildning (38 §).

Läroplan för särskolan fastställs av skolöverstyrelsen. I läroplan skall utvecklas skolans mål och anges riktlinjer för dess arbete och allmänna anvisningar för dess verksamhet. Läroplanen skall i övrigt innefatta timplaner och kursplaner samt anvisningar och kommentarer för undervisningen i ämnen, ämnesgrupper och kurser (39 §).

SÖ har utfärdat anvisningar om att -- i avvaktan på fastställandet av en läroplan för yrkessärskolan -- gymnasieskolans läroplan får användas i tillämpliga delar i vad avser kurser för konsumtionsutbildning, distributions- och kontorsutbildning, trädgårdsutbildning, skogsbruksutbildning, jordbruksutbildning, grafisk utbildning, verkstadsteknisk utbildning samt träteknisk utbildning.

Socialutskottet har inhämtat att SÖ för närvarande utarbetar läroplaner för såväl yrkessärskolans yrkesutbildning som yrkesträning. Närmare uppgifter om läroplansarbetet lämnas i redovisningen av SÖ:s yttrande över motionen 1973:665 på s. 20 i detta betänkande.

Samordning med det allmänna skolväsendet

Enligt 6 § omsorgslagen kan huvudman överlåta ledningen av särskola på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen.

I en promemoria rörande planering av särskolan, som SÖ utfärdat år 1968 (intagen i Aktuellt från SÖ 1968/69:38), framhålls integrering som en av de huvudprinciper, vilka bör genomföras så långt möjligt och lämpligt. I fråga om integrering beträffande undervisningen anges följande.

Integreringen innebär i allmänhet att särskolans undervisningslokaler ingår i eller uppförs i omedelbar anknytning till en skola för vanliga elever. Man strävar därvid efter att anknyta till motsvarande skolform respektive stadium och att inte lägga för många särskolklasser vid samma skola. Man bör också undvika att samla särskolklasserna i en särskild byggnad eller enhet inom skolområdet.

Antalet särskolklasser år 1968 och år 1971, som placerats vid vanliga skolor (integrerade klasser), samt beräknat antal sådana klasser år 1975 framgår av följande sammanställning.

Antal klasser	Förskola	Grund-särskola	Tränings-skola	Yrkes-skola	Totalt
1968					
integrerade	1	158	11	9	179
ej integrerade	81	240	105	70	496
1971					
integrerade	18	275	73	26	392
ej integrerade	179	211	304	141	835
1975					
integrerade	64	435	188	97	784
ej integrerade	215	126	287	174	802
Antalet inte-grerade klasser i %					
1968	1,2	39,7	9,5	11,4	26,5
1971	9,1	56,6	19,4	15,6	31,9
1975	22,9	77,5	39,6	35,8	49,4

Tidigare riksdagsbehandling av frågan om huvudmannaskapet för särskolan

I motion till 1972 års riksdag togs upp frågan om vem som skall vara huvudman för undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda barn. Motionärerna ville att en utredning skulle undersöka om det är motiverat att överflytta huvudmannaskapet från landstingskommunerna till primärkommunerna.

Socialutskottet, som behandlade motionen i betänkandet SoU 1972:45, inhämtade yttranden från skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Inte någon av remissinstanserna tillstyrkte motionen. Svenska kommunförbundet uttalade sig emellertid för en mera omfattande översyn av omsorgslagen än vad som föreslogs i motionen, och statens handikappråd förordade en analys av de erfarenheter som vunnits genom den utbyggnad av särskolverksamheten som skett sedan omsorgslagen trädde i kraft. Övriga instansers inställning till motionsyrkandet kan sammanfattas som så, att det inte fanns skäl att redan då — då omsorgslagen gällt i mindre än fem år — ompröva huvudmannaskapet för undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda.

Socialutskottet påpekade att utvecklingen på särskolområdet varit mycket gynnsam under den tid omsorgslagen varit i kraft, att gemensamt huvudmannaskap för undervisning och andra omsorger inneburit väsentliga fördelar för träningsskoleleverna, att möjlighet att överlåta ledningen av särskolan på primärkommunernas skolstyrelser fanns och kommit till stor användning samt att viss ändring av statsbidragsreglerna för särskolan gjorts ägnad att ytterligare underlätta samarbetet mellan särskolan och det allmänna skolväsendet.

Utskottet anförde att dessa synpunkter ledde till slutsatsen att frågan om en omprövning av huvudmannaskapet för undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda tedde sig mindre angelägen. Vidare anförde utskottet att även om utskottet i likhet med de flesta av remissinstanserna därmed inte bestred att en förutsättningslös utredning på området så småningom kunde visa sig motiverad, ville utskottet hävda att en sådan utredning i vart fall inte bör komma till stånd förrän omsorgslagen varit i kraft i åtminstone ytterligare några år.

Utskottet framhöll i samband därmed att en viss stabilisering av bl. a. skolväsendet i de genom den senaste kommunreformen ändrade kommunerna behövdes innan frågan om att lägga ytterligare förpliktelser på skolmyndigheterna togs upp. Vidare framhölls att genom en fortgående frivillig samverkan mellan landstingen och primärkommunerna i fråga om den pågående integrationen mellan det allmänna skolväsendet och särskolan kunde erfarenheter av olika samverkansformer vinnas som kunde bli av betydelse vid en framtida översyn på området.

Utskottet föreslog mot denna bakgrund avslag på motionen, vilket blev riksdagens beslut.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska facklärarförbundet och Sveriges lärarförbund. Statens handikappråd har vid sitt yttrande fogat ett yttrande till Handikapprådet av Riksförbundet för utvecklingsstörda barn (FUB).

Ställningstaganden till förslaget om utredning rörande yrkessärskolans mål och innehåll

Skolöverstyrelsen anför att styrelsen för närvarande utarbetar läroplaner för såväl yrkessärskolans yrkesutbildning som yrkesträning samt att yrkesutbildningens läroplaner därvid kommer att utformas så, att de i så stor utsträckning som möjligt får samma inriktning som gymnasieskolans läroplaner, medan yrkesträningen däremot inte kan anpassas efter gymnasieskolans läroplan, utan kommer att inriktas mot en fackanknuten träning så långt det är möjligt och i övrigt ge en allmän verksamhetsträning.

Socialstyrelsen anför att såvitt styrelsen är orienterad har någon "utredning om yrkessärskolans innehåll och framtida målsättning" aldrig gjorts. Socialstyrelsen påpekar att SÖ dock för närvarande utarbetar en läroplan för yrkessärskolan och att resultatet härav torde böra avvaktas innan någon utredning tillsätts.

Statens handikappråd påpekar att det pågående läroplansarbetet och pågående försöksverksamhet med ökad samordning av yrkessärskolans och gymnasieskolans yrkesundervisning syns ligga helt i linje med den utveckling motionärerna önskar samt att i avvaktan på resultatet någon ytterligare åtgärd inte är påkallad.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn framhåller i yttrandet till statens handikappråd att förbundet i princip ingenting har emot en utredning om yrkessärskolans innehåll och målsättning, men understryker att på detta område redan pågår en mycket stark positiv utveckling, inte bara kvantitativt utan delvis också kvalitativt, t. ex. genom tillkomsten av nya läroplaner. FUB anför vidare att gällde det bara yrkessärskolan, med den omfattning den nu ser ut att få, är det därför möjligt att en närmare utvärdering, som alltid är en angelägen sak, kunde komma något senare, när man får bättre möjlighet att överblicka resultatet av vad som nu görs.

Landstingsförbundet anför att förbundet delar den av motionärerna anförda åsikten att viss oklarhet för närvarande råder om yrkesskolans innehåll men tillägger att skolöverstyrelsen dock för närvarande håller på att utarbeta en läroplan för yrkessärskolan omfattande såväl yrkesutbildning som yrkesträning, varför förbundet inte anser att den i motionen föreslagna utredningen kan anses motiverad.

Svenska kommunförbundet anför att förbundet vill tillstyrka en översyn av yrkessärskolans mål, innehåll och organisation.

Kommunförbundet anför att SÖ:s pågående arbete med läro- och studieplaner för särskolans yrkesundervisning visserligen kan förväntas ge viss stadga åt utbildningens innehåll, men en mer allsidig och djupgående översyn av yrkessärskolan framstår ändå som önskvärd.

Svenska facklärarförbundet samt *Sveriges lärarförbund* uttalar att de ansluter sig till förslaget att en utredning om yrkessärskolans innehåll och målsättning bör företas.

Sveriges lärarförbund påpekar att motionärerna är medvetna om att det alltid kommer att finnas nivåskillnader mellan den övriga yrkesutbildningen och yrkessärskolan beroende på elevernas handikapp. Lärarförbundet anför att det dock är angeläget att nivåskillnaderna inte blir större än nödvändigt till följd av olika organisatoriska lösningar samt att samtidigt bör understrykas att den viktigaste förutsättningen är att undervisningens innehåll och målsättning är anpassad till den enskilde eleven och att specialutrustade lokaler och specialutbildade lärare finns för att möjliggöra en anpassad utbildning med hänsyn till de enskilda elevernas förutsättningar.

Ställningstaganden till förslaget att yrkessärskolan betecknas gymnasieskola

Skolöverstyrelsen anser att en ändring av yrkessärskolans beteckning till gymnasiesärskola inte nu bör företas.

SÖ anför att vid en genomgripande förändring av omsorgsstadgan, som skedde per den 1 augusti 1972 på grund av ny skolstadga, övervägdes att beteckna yrkessärskolan som gymnasieskola men att man vid detta tillfälle inte fann det lämpligt att föreslå ändring av den terminologi som finns införd i såväl lag som stadga, då det rör sig om en specialinriktad yrkesutbildning motsvarande gamla yrkesskolan. SÖ påpekar att särskolans yrkesskola omfattar både yrkesutbildning och yrkesträning samt att yrkesträningen i synnerhet får en helt annorlunda inriktning än yrkesutbildningen i gymnasieskolan, vilket särskilt gäller gravt störda elever som får sin träning förlagd i anslutning till vårdhem eller specialistsjukhus.

Socialstyrelsen anför att frågan om beteckningen "gymnasieskola" skall användas även på yrkessärskolan är en fråga som skolöverstyrelsen bör ta ställning till. Socialstyrelsen påpekar att möjligheter till en integrering av yrkessärskolan med ordinär sådan föreligger redan enligt 6 § omsorgslagen.

Statens handikappråd påpekar att, då yrkessärskolan omfattar den mycket betydelsefulla sektorn för yrkesträning även av träningsskolans elever, det — särskilt under uppbyggnadsskedet — inte skulle vara lämpligt att terminologiskt särskilja olika delar av denna skolform samt att någon förändring av beteckningen yrkessärskola därför inte bör ske för närvarande.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anför i yttrandet till statens handikappråd att FUB har ingenting emot att yrkessärskolan får en benämning som klargör att den i princip är en del av gymnasieskolan och

att många utvecklingsstörda elever säkert skulle sätta värde på en sådan ändring av beteckningen som står i full enlighet med normaliseringsprincipen. FUB anför emellertid att enligt en övervägande opinion inom FUB-rörelsen bör det dock inte för närvarande medföra någon ändring av huvudmannaskapet.

Landstingsförbundet framhåller att i och för sig kan det anses vara en riktig utveckling att yrkessärskolan betecknas som gymnasieskola men Landstingsförbundet anser dock att man bör vänta med att ta ställning till en sådan namnändring till dess att SÖ:s läroplansarbete är färdigställt och jämförelser bättre kan ske med den nuvarande gymnasieskolans innehåll och målsättning. Vidare påpekas att den föreslagna namnändringen fordrar en lagändring och att det synes förbundet därför vara lämpligt att vänta av förut angivna skäl.

Svenska facklärarförbundet anser det tänkbart att yrkessärskolan på sikt betecknas som gymnasieskola och anför att en kommande utredning bör kunna ge förslag huruvida yrkessärskolan skall betecknas som gymnasieskola.

Integration av yrkessärskolan i gymnasieskolan

Skolöverstyrelsen anför följande.

Planeringsarbetet inriktas mot en samordning mellan särskolans yrkesskola och gymnasieskolan. Särskild försöksverksamhet med närmare samverkan med gymnasieskolan pågår för närvarande beträffande särskolans yrkesutbildning. Denna samverkan innebär att särskolans och gymnasieskolans elever delvis samundervisas. Utvärdering kommer att ske genom SÖ:s försorg.

Lokalmässig anknnytning till gymnasieskolan införs också successivt med början på de orter, där nya gymnasieskolor byggs eller gamla om disponeras och där det enligt landstingens planer för verksamheten skall finnas yrkessärskola.

Såväl den pedagogiska samverkan med som den lokalmässiga anknytningen till gymnasieskolan försvåras av de olika bestämmelser som gäller för de båda skolformerna, särskilt med avseende på statsbidrag till utrustning. SÖ har i sina petita föreslagit samma bidragsnormer för särskolans yrkesskola som för gymnasieskolan. SÖ delar motionärernas uppfattning att yrkessärskolan bör integreras i gymnasieskolan, en utveckling som redan påbörjats. Denna förändring bör genomföras successivt.

Statens handikappråd framhåller att Handikapprådet delar motionärernas uppfattning att en integration av yrkessärskolan i den övriga gymnasieskolan är önskvärd samt att en utveckling i riktning mot ökad integration redan inletts.

Svenska kommunförbundet anför att det redan i dag på ett stort antal orter finns specialkurser inom gymnasieskolan där särskolelever följer undervisningen samt att ett växande antal elever på detta sätt följer utbildningen i gymnasieskolan. Kommunförbundet tillägger att det inte heller är helt ovanligt att elever som varit särskolelever antas till och fullföljer utbildningen vid gymnasieskolans vanliga kurser.

Kommunförbundet påpekar att en integration av yrkessärskolan med den övriga gymnasieskolan skulle kräva en omfattande översyn av omsorgslagen samt omarbetning av skollagen och skolstadgan.

Landstingsförbundet framhåller att integrering av yrkessärskolans elever sker klassvis och individuellt med gymnasieskolan på många håll i landet och är en önskvärd utveckling.

Svenska facklärarförbundet anför följande.

Efter hand som den fortgående integreringen av särskolans yrkesundervisning ger ökade erfarenheter prövas nya vägar till samarbete med gymnasieskolan, i första hand för de särskoleelever som har förutsättningar att tillgodogöra sig något mer kvalificerad yrkesutbildning. Detta sker utan hinder av nuvarande organisation inom särskolans yrkesundervisning. Läsåren 1965/66 påbörjades försöksverksamhet med yrkessärskoleklasser integrerade i yrkesskolan. Resultatet blev positivt och vid många yrkesskolor inrättades klasser för särskoleelever (särkurser).

Som framhållits i motionen bör särskolans elever få del av den utveckling som råder inom övriga yrkesutbildningen.

Motionärernas påpekande, att "nivåskillnader ej får vara större än vad som är absolut nödvändigt med hänsyn till eleverna" är fullkomligt självklart. Dock synes de ha bortsett från den synnerligen stora nivåskillnad, som finns inom särskolans yrkesundervisning, från yrkesträning till yrkesskola.

Undervisningens innehåll och målsättning måste anpassas till den enskilde eleven. Med väl planerade och till eleverna anpassade läroplaner, väl utrustade lokaler och specialutbildade lärare anser förbundet en integrering i gymnasieskolan möjlig. Denna integration i gymnasieskolan får dock inte inskränka sig till att yrkessärskolan lokalmässigt blir "inhyrda" i samma skola. Yrkesutbildningen bör ingå i gymnasieskolans organisation och utgöra specialkurser där man har möjligheter att anpassa utbildningens innehåll och längd till de enskilda elevernas förutsättningar.

Övriga påpekanden m. m.

Socialstyrelsen anför att styrelsen vitsordar behovet av fördjupade aktiviteter och väsentlig utveckling av metoder för systematisk utbildning av särskilt de flerhandikappade utvecklingsstörda ungdomarna.

Statens handikappråd, som härvid hänvisar till yttrandet av Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, framhåller som angelägna krav

dels att den fortsatta utbildning, som yrkessärskolan ger, bör erhålla en motsvarighet, som regelmässigt omfattar även sådana elever, vilka under de tio första särskolåren huvudsakligen fått särskild undervisning,

dels att det bör undersökas – eventuellt genom en utredning av mera omfattande art än den som motionen föreslår – på vad sätt alla intellektuellt svaga elever skall kunna komma i åtnjutande av för dem lämpad yrkesinriktad utbildning av det slag, som det nu åligger samhället att anordna för särskolans elever.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anför i yttrandet till statens handikappråd följande.

Emellertid finns det vissa saker som faktiskt behöver uppmärksammas snarast möjligt, även om en del av det ligger utanför det utredningsupp-

drag som motionärerna tänkt sig. Naturligtvis har säyrkesskolan, liksom särskolan överhuvud, brist på lärarkrafter som inte bara kan sina fack utan också lärt sig den mycket speciella pedagogik som erfordras för yrkesutbildning och arbetsträning av utvecklingsstörda och andra begåvningshandikappade. Detta måste givetvis åtgärdas, och det är i själva verket angeläget.

För det andra finns det utvecklingsstörda som tills vidare inte får komma till säyrkesskolan därför att de anses för svårt skadade för att en yrkesundervisning eller ens en arbetsträning skall vara meningsfull. I stort sett har dessa elever fått särskild undervisning, enskilt eller i små grupper under den tioåriga grundskoletiden. Emellertid gäller även för dem den till 21 (i vissa fall 23) år utsträckt skolplikten och skolrätten, och detta måste enligt var mening utnyttjas för en fortsatt ADL-träning, verksamhetsträning av något slag eller annan pedagogisk stimulans. Enligt vad vi erfarit har skolöverstyrelsen också för avsikt att få till stånd något sådant, men det skulle vara ett utomordentligt gott stöd om riksdagen ville understryka detta behov.

För det tredje brister det till stor del i fråga om yrkesutbildningen av sådana intellektuellt svaga elever som kommer från den vanliga grundskolan, huvudsakligen från dess specialundervisning. En mindre del av dessa elever är för övrigt utvecklingsstörda, fast de åtminstone ännu inte haft någon kontakt med omsorgsstyrelsen och särskolan, och andra ligger på gränsen till utvecklingsstörning. Även för dem gäller att en yrkesutbildning som ökar deras möjligheter att klara sig själva bör vara ägnad att begränsa risken för att de någonsin behöver anlita det stöd som omsorgsverksamheten ger. Huvuddelen av denna grupp utgöres emellertid av ungdomar som klart icke är utvecklingsstörda, men de lider dock av begåvningsbrister som gör det särskilt angeläget att de får en ordentlig yrkesutbildning. De utgör en mångdubbelt större grupp än de utvecklingsstörda. Även om flertalet av dessa svagbegåvade sannolikt klarar sig någorlunda i livet, finns det bland dem åtskilliga som utsätts för stora svårigheter i yrkesutbildningen, i arbetslivet och under fritiden. Dock vet man för lite om detta — utom det att en del hamnar i arbetsvården — ty någon systematisk utvärdering av resultatet av den specialundervisning de erhållit, i vart fall på grundskolan, har knappast företagits, åtminstone inte på senare tid. — — — — —

För en del av vad som här påtalats kan det kanske räcka om riksdagen gör en positiv skrivning, som ger stöd åt åtgärder från regeringen och skolöverstyrelsen, men det hindrar inte att en utredning ändå kunde vara av värde, förutsatt att den inriktas på ett annat sätt än motionärerna tänkt sig. Huvudsaken får nämligen *inte* vara att åstadkomma formell likställighet mellan särskolan och den vanliga skolundervisningen utan det gäller att, på det sätt som här angetts, ta direkt sikte på *angelägna behov hos inte bara utvecklingsstörda utan även andra begåvningssvaga*. En sådan utredning vill vi gärna tillstyrka.

Utskottet

I betänkandet behandlas motionsyrkanden som avser organisationen av studie- och yrkesorienteringen i grundsärskolan, den särskilda undervisningen i hemmet för bl. a. vissa psykiskt utvecklingsstörda barn samt yrkessärskolans innehåll, målsättning och benämning.

Som bakgrund till övervägandena rörande motionsyrkandena må

nämnas följande.

Den 1 juli 1968 trädde lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen) i kraft. Den som är psykiskt utvecklingsstörd skall beredas undervisning, vård och vissa andra omsorger, som närmare preciseras i lagen. Huvudmannskapet ligger på landstingskommunerna. Huvudmännen svarar för samtliga omsorger enligt lagen i den mån annan inte drar försorg därom.

Undervisning meddelas i särskola. I samband därmed skall eleverna beredas den personliga och medicinska omvårdnad som behövs. Särskolan omfattar förskola, skola för grundundervisning (grundsärskola), träningskola eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer.

För psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i särskolans vanliga arbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning i hemmet eller på vårdinrättning.

Undervisning av sådana psykiskt utvecklingsstörda som på grund av syn- eller hörselskada inte kan följa undervisningen i särskola meddelas i specialskolan, för vilken staten svarar.

För vård av psykiskt utvecklingsstörda skall finnas vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem.

Ledningen av huvudmannens verksamhet enligt omsorgslagen skall utövas av en styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Ledningen för särskola får dock överlåtas på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen.

Liksom gäller för elever i särskolan skall enligt skolstadgan (1971:235) och specialskolstadgan (1965:478) för elever i grundskolan, gymnasieskolan och specialskolan, som på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete, anordnas särskild undervisning på vårdinrättning, i elevens hem eller på annan lämplig plats.

Organisationen av studie- och yrkesorienteringen i grundsärskolan

År 1971 fattade riksdagen (prop. 1971:34, UbU 1971:21) beslut om riktlinjer för en omorganisation av studie- och yrkesorienteringen (syo) i grundskolan och gymnasieskolan. Riktlinjerna innebär att den gällande ordningen — där yrkesvalslärare närmast svarat för syo inom grundskolan samt arbetsmarknadsverkets yrkesvägledare i samarbete med kuratorerna närmast svarat för syo inom gymnasium och fackskola — skall avvecklas och ersättas med en gemensam organisation för syo inom grundskolan och gymnasieskolan med normalt en särskilt utbildad kommunalt anställd befattningshavare som skall ägna sig uteslutande åt syo inom skolväsendet. Den nya ordningen skall vara helt införd fr. o. m. den 1 juli 1974. Enligt riksdagens beslut skall det nya syo-systemet efter en försöksperiod utvärderas och ånyo underställas riksdagen.

För särskolan gäller att i varje landstingskommun eller landstingsfri kommun skall minst en av lärarna i kunskapsämnen med särskild

utbildning i yrkesvägledning såsom yrkesvalslärare närmast ha ansvaret för yrkesorienteringen. Arbetsuppgifterna ansluter sig till de arbetsuppgifter, som åvilat yrkesvalslärare inom grundskolan.

I motionen 1973:165 av herr Signell m. fl. (s) begärs att studie- och yrkesorienteringen för grundsärskolan omorganiseras enligt samma riktlinjer som skall gälla för studie- och yrkesorienteringen i grundskolan och gymnasieskolan. Motionärerna framhåller bl. a. att — eftersom eleverna i grundsärskolan många gånger har väl så stora problem i sitt studie- och yrkesval som andra barn — grundsärskolan bör få tillgång till studie- och yrkesorientering efter samma organisationsformer som kommer att gälla för gymnasieskolan och grundskolan.

På utskottets begäran har socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska facklärarförbundet och Sveriges lärarförbund avgivit yttranden över motionen. Inte någon av remissinstanserna tillstyrker att en ändring av organisationen för yrkesorienteringen i grundsärskolan nu skall ske. Samtliga remissinstanser med undantag för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet framhåller att erfarenheterna av den nya organisationen för studie- och yrkesorienteringen i det allmänna skolväsendet bör avvaktas innan ställningstagande kan tas till frågan om särskolan skall erhålla likartad organisation. Svenska kommunförbundet uttalar att förbundet knappast kan finna att den föreslagna förändringen skulle innebära några avsevärda förbättringar för särskolans elever. Landstingsförbundet anför att en utredning om vilka konsekvenser den i motionen föreslagna organisationen skulle medföra för särskolverksamheten, som är splittrad på små enheter, bör företas innan beslut fattas i frågan. Förbundet anför också att det får anses önskvärt att den nya organisationen för studie- och yrkesorienteringen inom grundskolan och gymnasieskolan om möjligt i framtiden kommer att införas i särskolan.

Psykiskt utvecklingsstörda elever har i högre grad än andra elever behov av en individuellt anpassad studie- och yrkesorientering. De som ansvarar för sådan verksamhet för nämnda elevgrupp måste ha en mycket god kunskap om den enskilde elevens personliga förutsättningar och villkor. Under remissbehandlingen av motionen har det enligt utskottets mening inte framkommit annat än att den nuvarande organisationen med yrkesvalslärare som närmast ansvariga för yrkesorienteringen inom grundsärskolan hitintills fungerat på ett i huvudsak tillfredsställande sätt. Mot denna bakgrund bör enligt utskottets mening i överensstämmelse med den ovan redovisade remissopinionen erfarenheterna från försöksverksamheten med den nya organisationen av studie- och yrkesorienteringen i grundskolan och gymnasieskolan avvaktas, innan ställning tas till frågan om den framtida utformningen av motsvarande verksamhet på särskolområdet. Motionen 1973:165 bör således enligt utskottets mening inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Särskild undervisning i hemmet för bl. a. vissa psykiskt utvecklingsstörda barn

Den särskilda undervisning på vårdinrättning eller i hemmet, som skall meddelas elever som inte kan delta i särskolans vanliga arbete, skall såvitt möjligt motsvara den skolundervisning, vari eleven inte kan delta. Undervisningen skall meddelas i grupp eller, om detta inte är möjligt eller lämpligt, enskilt. Undervisning som meddelas enskilt bör såvitt det är lämpligt omfatta fem veckotimmar. Vid gruppundervisning ökas antalet veckotimmar. Bestämmelserna om särskild undervisning inom grundskolan, gymnasieskolan och specialskolan har motsvarande innehåll.

I motionen 1973:302 av fru Hambraeus m. fl. (c) begärs att skolöverstyrelsen skall ges i uppdrag att utreda kostnader och konsekvenser av en utökad särskild undervisning för barn med komplicerade handikapp med målsättning att ge dem i jämförelse med andra grupper likvärdiga utbildningsmöjligheter. Motionärerna påpekar att fem veckotimmar ofta inte räcker till för att ge barnen den undervisning de skulle kunna tillgodogöra sig och att dessutom antalet timmar är bundet till veckorna så att timantalet inte kan utökas en vecka om barnet varit sjukt veckan innan. Med hänsyn till innehållet i motionen i övrigt utgår utskottet från att motionen avser främst den särskilda undervisningen inom särskolan.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen, som föreslagit att det uppdras åt överstyrelsen att beakta även frågan om förstärkningsåtgärder för undervisningen av gravt handikappade barn och ungdomar i skolpliktig ålder i samband med att överstyrelsen fullgör ett av Kungl. Maj:t i december år 1972 meddelat uppdrag att utreda undervisningsbehovet för utvecklingsstörda barn med grava syn och/eller hörselskador m. fl. Skolöverstyrelsen framhåller att för förstnämnda grupp målet är att eleverna i största möjliga utsträckning skall undervisas på skolor med förstärkta personella och materiella resurser och att därför särskild undervisning i hemmet bör komma i fråga endast för elever som skulle ta skada av en daglig förflyttning mellan bostaden och skolan. Det framhålls att sådana elever sannolikt inte är i stånd att ta emot koncentrerad pedagogisk stimulans mer än fem veckotimmar. Överstyrelsen påpekar beträffande utvecklingsstörda barn, som erhåller särskild undervisning i föräldrahemmet eller annat enskilt hem, att det med hänsyn till medicinska och transporttekniska faktorer torde vara möjligt att undervisa flertalet av dessa barn vid daginstitution och därigenom ge dem den ökade stimulans som eftersträvas.

När det gäller det allmänna skolväsendet har den särskilda undervisningen uppmärksamrats i direktiven för den år 1970 tillsatta utredningen om skolans inre arbete (SIA), som skall utreda frågan om åtgärder för elever med särskilda svårigheter i skolan och därmed sammanhängande frågor. I direktiven för SIA anges att utredningen bl. a. bör pröva frågan om infogande av den särskilda undervisningen i det vanliga skolarbetet.

Socialutskottet vill understryka angelägenheten av att insatser görs så att handikappade elever i största möjliga utsträckning kan delta i det vanliga skolarbetet. Särskild undervisning i hemmet bör inte tillgripas i andra fall än då förutsättningar saknas att låta eleverna delta i det vanliga skolarbetet. Detta måste gälla såväl inom särskolan som inom den allmänna skolan. Som närmare framgår av skolöverstyrelsens ovan redovisade yttrande bör en konsekvens av detta ställningstagande bli att elev, som orkar med särskild undervisning utöver nu gällande ram av fem veckotimmar, endast undantagsvis bör bara i behov av sådan undervisning. Med hänsyn till det anförda och till det ovan redovisade utredningsarbetet inom SIA och inom skolöverstyrelsen anser utskottet att något riksdagens initiativ i anledning av motionen 1973:302 inte är påkallat.

Yrkessärskolans innehåll, målsättning och benämning

I den till omsorgslagen knutna stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgsstadgan) anges som mål för särskolan att verksamheten har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar. Undervisningen i yrkessärskolan avser främst yrkesutbildning eller yrkesträning. Undervisningen skall avse även fortsatt teoretisk utbildning. Särskild läroplan för yrkessärskolan har ännu inte fastställts. Skolöverstyrelsen har i avvaktan på fastställandet av sådan läroplan föreskrivit, att gymnasieskolans läroplan får användas i tillämpliga delar i vad avser vissa kurser som förekommer inom yrkessärskolan.

I motionen 1973:665 av herr Signell m. fl. (s) begärs att yrkessärskolans innehåll och målsättning skall bli föremål för utredning samt att yrkessärskolan skall betecknas som gymnasieskola. Motionärerna påpekar bl. a. att de anser att en viss oklarhet i dag råder beträffande innehåll och målsättning för yrkessärskolan och att de samtidigt ser det som mycket allvarligt om eleverna i yrkessärskolan inte får ta del av utvecklingen inom övrig yrkesutbildning. Härjämte påpekas att yrkessärskolan bör få benämningen gymnasieskola och integreras med den övriga gymnasieskolan.

På utskottets begäran har socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens handikappråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska facklärarförbundet samt Sveriges lärarförbund avgivit yttranden även över motionen 1973:665.

Av remissinstanserna tillstyrker Kommunförbundet, Svenska facklärarförbundet och Sveriges lärarförbund en utredning om yrkessärskolans innehåll och målsättning.

Skolöverstyrelsen anför att överstyrelsen för närvarande utarbetar läroplaner för såväl yrkessärskolans yrkesutbildning som yrkesträning samt att yrkesutbildningens läroplaner därvid kommer att utformas så, att de i så stor utsträckning som möjligt får samma inriktning som

gymnasieskolans läroplaner, medan däremot yrkesträningen inte kan anpassas efter gymnasieskolans läroplan utan kommer att inriktas mot att ge en fackanknuten träning så långt det är möjligt och i övrigt mot att ge en allmän verksamhetsträning. Socialstyrelsen, statens handikappråd och Landstingsförbundet hänvisar till det pågående läroplansarbetet inom skolöverstyrelsen.

Beträffande frågan om yrkessärskolans benämning framhåller skolöverstyrelsen att förra året benämningen gymnasieskola övervägts men att man inte funnit det lämpligt med en ändring av terminologin bl. a. med hänsyn till att det rör sig om specialinriktad yrkesutbildning motsvarande den tidigare yrkesskolan. Överstyrelsen påpekar att yrkessärskolan omfattar både yrkesutbildning och yrkesträning och att yrkesträningen får en helt annorlunda inriktning än yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Även statens handikappråd framhåller sistnämnda förhållande.

Eftersom frågorna om yrkessärskolans mål och innehåll övervägs i samband med skolöverstyrelsens arbete med läroplaner för yrkessärskolan, är enligt utskottets mening någon särskild utredning beträffande dessa frågor inte erforderlig. Frågan huruvida yrkessärskolan skall benämnas gymnasieskola prövades av skolöverstyrelsen förra året. Socialutskottet anser de skäl som överstyrelsen anfört för oförändrad benämning vara bärande. I detta sammanhang vill utskottet framhålla att, som framgår av skolöverstyrelsens yttrande, integrering av yrkessärskolan med gymnasieskolan fortlöpande äger rum, då det gäller såväl pedagogisk samverkan som lokalmässig anknytning. Påpekas bör också att den möjlighet som omsorgslagen inrymmer att överlåta ledningen av särskolan på primärkommunernas skolstyrelser i stor utsträckning utnyttjas. I enlighet med det anförda avstyrker utskottet motionen 1973:665.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande organisationen av studie- och yrkesorienteringen i grundsärskolan avslår motionen 1973:165,
2. att riksdagen beträffande den särskilda undervisningen för bl. a. vissa psykiskt utvecklingsstörda barn avslår motionen 1973:302,
3. att riksdagen beträffande yrkessärskolans innehåll, målsättning och benämning avslår motionen 1973:665.

Stockholm den 21 november 1973

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Gustavsson i Alvesta (c), Svensson i Kungälv (s), Dahlberg (s), Carlshamre (m), fru Skantz (s), fru Sigurdsen (s)*, herrar Hylander (fp)*, Johnsson i Blentarp (s), Andreasson (c), Nordberg (s)*, Åkerlind (m), fru Marklund (vpk)*, fröken Andersson i Stockholm (c) och herr Romanus (fp)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

